

**“XOTIN-QIZLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH
UCHUN KREDITLASH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH
USULLARI”**

Yetkirova Aziza Xaydarovna

[*azizaetkirova@gmail.com*](mailto:azizaetkirova@gmail.com)

O'zbekiston Respublikasi Bank moliya akademiyasi magistranti

Har qanday jamiyat taraqqiyotida davlatning keng ko'lamli islohotlari muhim o'rin tutadi. Mustaqillik yillaridan boshlab, ayniqsa, tadbirkorlik sohasini rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda.

Mamlakatimiz iqtisodiyotini rivoji bevosita xususiy sektor bilan bog'liq. Dunyo tajribasi shuni ko'rsatadiki, davlatlar farovonligi, avvalo, tadbirkorlik faoliyati orqali daromad olishga asoslanadi. Chunki, xalq boy bo'lsa, davlat ham qudratli bo'ladi.

Respublikamizda amalga oshirilayotgan islohotlarning muhim yo'nalishlaridan biri - aholining katta qismini (qariyb 50%) tashkil etuvchi xotin - qizlarning jamiyat hayotida to'laqonli ishtirok etishi uchun sharoit yaratishdir. Bu ularning farovonligini ta'minlashning muhim omilidir.

Oxirgi yillarda xotin - qizlarning biznes sohasidagi ishtirokini oshirish maqsadida davlat tomonidan qo'llanilgan moliyaviy instrumentlar, jumladan, subsidiyalar va imtiyozli kreditlar, sezilarli o'zgarishlarga sabab bo'ldi

Respublikada tadbirkorlik, ayniqsa, xotin - qizlar tadbirkorligini rivojlantirishga qaratilgan say-harakatlar faqatgina ko'rsatkichlar bilan cheklanmaydi. Qonuniy asosga ega davlat dasturlari va qabul qilingan me'yoriy hujjatlar ushbu sohada olib borilayotgan ishlarning asosi hisoblanadi. Bu holat respublika darajasida tadbirkorlikka katta e'tibor qaratilayotganidan dalolat beradi.

Xotin - qizlar tadbirkorligi global iqtisodiyotning ajralmas qismi bo'lib, innovatsiyalarni rivojlantirishda, ish o'rinlari yaratilishi va ijtimoiy barqarorlikni

ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Xalqaro moliya korporatsiyasi (IFC, 2023) ma'lumotlariga ko'ra, ayollar boshqaradigan korxonalarning global YaIMga qo'shgan hissasi \$5 trilliondan oshadi, rivojlanayotgan mamlakatlarda esa ular kichik va o'rta biznesning 40%ga yaqinini tashkil qiladi. Masalan, Sahroi Kabirdan janubdagi Afrika mamlakatlarida xotin - qizlar Startuplarning 58% ni boshqaradi, bu esa dunyo bo'ylab o'rtacha ko'rsatkichdan ancha yuqori (Mastercard Index of Women Entrepreneurs, 2022).

So'nggi yillarda mamlakatimizda xotin-qizlar masalalari va ularni har tomonlama qo'llab-quvvatlash davlat siyosati darajasiga ko'tarildi, Yangi O'zbekistonda xotin-qizlarning jamiyat va davlat boshqaruvida faol ishtirokini ta'minlashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu jihatlar xalqaro miqyosda ham keng e'tirof etilmoqda. Xususan, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-siyosiy o'zgarishlarni xalqaro doiralarda targ'ib qilar ekan, butun jahon hamjamiyatining diqqatini ushbu masalaga qaratmoqda. Shu munosabat bilan xotin-qizlarning davlat va jamiyat boshqaruvidagi o'rnini oshirish, ularning ijtimoiy-iqtisodiy faolligini ta'minlash, kasbga o'rgatish va bandligini ta'minlash, tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash, ta'lim olishlari va ilmiy faoliyatlari uchun zarur shart-sharoitlar yaratish, turmush sharoitlarini yaxshilash va eng muhimi, ularning huquq va erkinliklarini har tomonlama himoya qilishga qaratilgan tizimli ishlar amalga oshirilib, aniq natijalarga erishilmoqda. Shu bilan birga, xotin-qizlarning bandligini ta'minlash, ularni tadbirkorlikka jalb qilish va zamonaviy kasblarga o'qitish bilan bog'liq masalalar sohada dolzarb yo'nalishlardan va asosiy vazifalardan biri hisoblanadi.

Jamiyatda xotin-qizlarning faolligini oshirishga kelganda, bu yo'nalishda maqtashga arziydigan jihatlar ko'p. Avvalo, so'nggi yillarda xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlarining samaradorligini oshirish va ular uchun munosib sharoitlar yaratishga qaratilgan turli me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilinganini takidlash joiz. Xususan, bu masala bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Prezidentining quyidagi qarorlarini keltirishimiz mumkin:

2024-yil 3-dekabrda "Mahallada tadbirkorlikni rivojlantirish, aholi bandligini ta'minlash va kambag'allikni qisqartirishning ustuvor yo'nalishlari to'g'risida"gi PQ-29-son, 2024-yil 7-martdagi "Xotin-qizlarning tadbirkorligini yo'lga qo'yish va rivojlantirishni qo'llab-quvvatlashga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-122-sonli Qarori, 2024-yil 8-noyabrda "Xotin-qizlar tadbirkorligini yanada qo'llab-quvvatlashning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-385-sonli Qarori, 2025-yil 7-martdagi "Xotin-qizlar tadbirkorligini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlashga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-96-sonli, 2025-yil 14-martdagi "Oila va xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-103-son qarorlarda o'z aksini topgan bo'lib, ushbu qarorlarda xotin-qizlarning ijtimoiy-siyosiy faolligini va bandligini oshirish, tadbirkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish maqsadida amalga oshirilishi lozim bo'lgan ustuvor yo'nalishlar belgilab berilgan.

Alohida takidlash joizki, Prezidentimizning 2025-yil 14-martdagi "Oila va xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-103-son qarori bilan xotin-qizlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlashning yaxlit tizimi joriy etilmoqda.

Umuman olganda, kichik biznes, xususan, tadbirkor ayollar uchun moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyati asosiy to'siqlardan biri hisoblanadi. Quvonarlisi, O'zbekiston moliya tizimi so'nggi o'n yillikda sezilarli darajada rivojlanib, bu davrda xususiy sektor tomonidan ajratilgan kreditlarning YAIMga nisbati to'rt barobarga oshgan. Bu o'sishning asosiy qismi 2017-yilda bozor va boshqaruv sohasidagi islohotlar joriy etilganidan so'ng sodir bo'ldi. 2024-yilda davlat banklari hissasiga O'zbekiston kredit portfelining uchdan ikki qismidan ko'prog'i to'g'ri kelgan bo'lsa, o'tgan yili davlat nazorati ostida bo'lmagan banklar tomonidan kreditlash hajmi 20 foizga oshdi. Markaziy bank ma'lumotlariga ko'ra, 2019-2023-yillarda O'zbekistonda mikromoliya tashkilotlari va lombardlar soni mos ravishda 53 va 40 foizga oshgan. Shu vaqt ichida mikromoliya tashkilotlarining aktivlari olti barobar, lombardlar aktivlari esa qariyb uch barobar

oshganligini ta'kidlash lozim.

O'zbekistondagi aksariyat bank kreditlari hanuz yirik biznesga taqdim etilishi davom etayotgani bois, davlat dasturlari kichik biznes uchun ushbu nomutanosiblikni bartaraf etishga qaratilgan. 2020-yilda Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish dasturlari doirasida 215 mingta loyihaga 6,1 trillion so'mdan ortiq (*qariyb 607 million AQSH dollari*) imtiyozli kreditlar ajratildi (*har bir loyihaga 2820 AQSH dollariga to'g'ri keladi*). COVID-19 pandemiyasidan keyingi tiklanish oilaviy tadbirkorlikni qo'llab -quvvatlashning dolzarbligini kamaytirib, ushbu dastur doirasidagi moliyalashtirish 2024-yilda 339 mingta loyiha uchun 5,7 trillion so'mga (*taxminan 445 million AQSH dollari*) kamaydi (*har bir loyiha uchun 1316 AQSH dollari*). Oilaviy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash davlat dasturi doirasida moliyalashtirilgan tadbirkor ayollar loyihalari 2020-2024-yillarda 4615 tadan 188 mingtaga o'sib, bu o'tgan yili ushbu davlat dasturi orqali qo'llab-quvvatlangan loyihalar umumiy sonining 55 foizini tashkil etdi. Shuningdek, Oilaviy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash davlat dasturi doirasida ushbu loyihalarga ajratilgan mablag'lar hajmi shu vaqt ichida 96 milliard so'mdan (*9,5 million dollar*) 3,1 trillion so'mga (*243 million dollar*) oshdi. Loyihalarning (49%) va ajratilgan mablag'larning (50%) eng katta ulushi qishloq xo'jaligida faoliyat yuritayotgan tadbirkorlarga to'g'ri keldi. Ushbu loyihalarning 22 foizi xizmat ko'rsatish sohasi tadbirkorlari hissasiga to'g'ri kelgan bo'lsa, undan keyin hunarmandlar (*21 foiz*) keladi.

2020-yilda tijorat banklari tomonidan ayollarga tegishli kompaniyalarga 4,9 trillion so'm (*487 million AQSH dollari*) miqdorida kredit ajratilib, 100 mingdan ortiq loyiha moliyalashtirilgan. 2024-yilga kelib, ushbu loyihalar soni 253 mingtaga, ajratilgan kreditlar miqdori esa 16,8 trillion so'mga (*1,3 milliard AQSH dollari*) yetgan. Shu tariqa, har bir loyiha uchun o'rtacha kredit miqdori shu davr ichida 4 870 dollardan 5 138 dollargacha ortgan. Ushbu ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston moliya tizimining hatto davlat byudjeti ko'magisiz ham tadbirkor ayollarning kreditlashga loyiq loyihalarini aniqlash va moliyalashtirish imkoniyati kengayib bormoqda.

O'zbekiston Respublikasida xotin - qizlar tadbirkorligini moliyaviy qo'llab-quvvatlashga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirilayotganiga qaramay, sohada o'z yechimini kutayotgan bir qator dolzarb masalalar ham mavjud. Shu bois, ushbu yo'nalishdagi ishlarni yanada takomillashtirish va kengaytirish lozim.

Moliyaviy resurslarga cheklanganlik muammosi: O'tkazilgan so'rov natijalariga ko'ra, xotin-qizlar tadbirkorlarining 65% i biznesni boshlash yoki kengaytirish uchun moliyaviy resurslarga yetarli darajada ega emasligini ta'kidlagan. Tijorat banklarining kredit foiz stavkalari yuqoriligi va garov talablarining qat'iyligi bu muammoni yanada kuchaytiradi.

Bilim va ko'nikmalarning yetishmasligi: Tadqiqot davomida aniqlanishicha, xotin-qizlar tadbirkorlarining 40% i biznesni boshqarish, marketing, moliyaviy hisobot va qonunchilik sohalarida yetarli bilim va ko'nikmalarga ega emas. Bu esa ularning biznesini samarali yuritishga to'sqinlik qiladi.

Gender stereotiplari va ijtimoiy bosim: Jamiyatda xotin-qizlarning tadbirkorlik faoliyatiga nisbatan hali ham mavjud bo'lgan gender stereotiplari ularning biznes sohasida o'z o'rnini topishiga to'sqinlik qiladi. Ijtimoiy bosim va oilaviy majburiyatlar ham xotin-qizlarning tadbirkorlik faoliyatini cheklaydi.

Davlat dasturlarining roli va samaradorligi: "Har bir oila - tadbirkor" va "Ayollar daftari" kabi davlat dasturlari xotin-qizlarning tadbirkorligini qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Biroq, bu dasturlarning samaradorligini oshirish uchun ularning monitoringi va baholash tizimini takomillashtirish zarur. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, dasturlar haqida xabardorlik darajasi hali ham yetarli emas.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, O'zbekistonda xotin-qizlarning tadbirkorlik faoliyatini yanada samarali qo'llab-quvvatlash uchun quyidagi asosiy taklif va tavsiyalar amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- **Moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kengaytirish va soddalashtirish:** Imtiyozli kreditlash dasturlarini ko'paytirish, garov talablarini

yumshatish, mikro-moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirish va grant dasturlarini joriy etish zarur. Shuningdek, moliyaviy resurslarga kirish jarayonini soddalashtirish va shaffofligini ta'minlash muhim ahamiyatga ega.

- **Biznesni rivojlantirish bo'yicha ta'lim va konsalting xizmatlarini kuchaytirish:** Xotin-qizlar uchun maxsus o'quv kurslari, seminarlar va mentorlik dasturlarini tashkil etish, biznes-rejalarni tuzish, marketing, menejment va huquqiy masalalar bo'yicha bepul konsalting xizmatlarini ko'rsatish lozim.

- **Gender stereotiplarini bartaraf etish va ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish:** Ommaviy axborot vositalari orqali xotin-qizlarning tadbirkorlikdagi muvaffaqiyatli hikoyalarini keng yoritish, jamiyatda tadbirkor ayollarga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirish, shuningdek, bolalar parvarishi va uy xo'jaligi bilan bog'liq yuklamalarni kamaytirishga qaratilgan ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish zarur.

- **Qonunchilik va normativ-huquqiy bazani takomillashtirish:** Xotin-qizlarning tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantirishga qaratilgan aniq va samarali qonun hujjatlarini qabul qilish, mavjud qonunchilikdagi gender tengsizligini keltirib chiqaruvchi normalarni bartaraf etish lozim.

- **Davlat organlari va nodavlat tashkilotlarining hamkorligini kuchaytirish:** Xotin-qizlarning tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash bo'yicha faoliyat yuritayotgan davlat organlari, mahalliy hokimliklar, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash markazlari va nodavlat notijorat tashkilotlari o'rtasidagi koordinatsiyani kuchaytirish, resurslardan oqilona foydalanish va takroriylikni oldini olish muhim.

Xotin-qizlarning iqtisodiy faolligini oshirish va tadbirkorlikka keng jalb qilish bo'yicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar mamlakatda ularning jamiyatdagi o'rnini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Tizimli va innovatsion yondashuv orqali tadbirkorlik salohiyatini oshirishga yo'naltirilgan sa'y-harakatlar xotin-qizlar hayotiga ijobiy o'zgarishlar kiritishi shubhasiz.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda xotin-qizlarning tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish iqtisodiy o'sish, bandlikni ta'minlash va ijtimoiy

barqarorlikka erishishning muhim omili ekanligi tadqiqot davomida yana bir bor tasdiqlandi. Mavjud muammolarni hal etish va xotin-qizlarning tadbirkorlik salohiyatini ro'yobga chiqarish uchun davlat, biznes va jamiyatning birgalikdagi sa'y-harakatlari, aniq maqsadlarga yo'naltirilgan siyosat va dasturlar, moliyaviy va texnik yordam, biznes-ta'lim va mentorlik dasturlari, byurokratik to'siqlarni bartaraf etish va gender stereotiplariga qarshi kurashish zarur. Ushbu chora-tadbirlar xotin-qizlarning iqtisodiy mustaqilligini ta'minlash, ularning oila va jamiyatdagi rolini oshirish va mamlakatning barqaror rivojlanishiga hissa qo'shishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 7-martdagi "Xotin-qizlarning tadbirkorligini yo'lga qo'yish va rivojlantirishni qo'llab-quvvatlashga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-122-sonli Qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 8-noyabrdagi "Xotin-qizlar tadbirkorligini yanada qo'llab-quvvatlashning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-385-sonli Qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 7-martdagi "Xotin-qizlar tadbirkorligini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlashga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-96-sonli Qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 14-martdagi "Oila va xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-103-son Qarori.
5. Ubaydullaeva R. Ayollar tadbirkorligi: nazariya va amaliyot. Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.
6. Raximova D. O'zbekistonda gender tengligi va ayollar ishtirokidagi iqtisodiy jarayonlar. Toshkent: Akademnashr, 2021.
7. Sobirova M. Kichik biznes va ayollar tadbirkorligining rivojlanish tendensiyalari. Samarqand: Samarqand nashriyoti, 2022.